

Αιγυπτιακός Ελληνισμός

"ΚΟΙΤΙΔΑ ΕΥΕΡΓΕΤΙΣΜΟΥ"

Της Ματούλας
Τομαρα - Σιδέρη *

Β' ΜΕΡΟΣ

Η ιδεολογία του ευεργετισμού

Η σύμπτυξη και η συμπίκνωση των λειτουργιών των Κοινοτήτων και αδελφοτήτων σε ένα πρόσωπο προσδιόρισαν τα χαρακτηριστικά του ευεργέτη και διαμόρφωσαν το πλαίσιο ανάπτυξης της ιδεολογίας του ευεργετισμού. Μέσω της ιδεολογίας αυτής εκφράστηκε η σχέση της υποκειμενικότητας και του πολιτισμικού περιβάλλοντος που πλαισιώνει την εκάστοτε υποκειμενικότητα. Η διαλεκτική αυτή σχέση συντάσσει τη συγκεκριμένη ιδεολογία στο σημείο συνάντησης και τομής μεταξύ ορισμένων διπόλων: Προσωπικές φαντασιώσεις και φιλοδοξίες αλληλοεπιδρούν με συλλογικά προτάγματα και κριτήρια αναγνώρισης, ενώ προκύπτει και επαναπροσδιορισμός των ταυτοτήτων με όρους μετάβασης από την παραδοσιακότητα στη νεότερικότητα.

Η λειτουργία των ευεργετών υπήρξε ιστορικά προοδευτική και καθοριστική για τη συγκρότηση των κρατικών θεσμών και τη διάδοση της ανερχόμενης τότε αστικής κουλτούρας. Αλλωστε, η συμμετοχή πλείστον όσων στην Τεκτονική Στοά, προνομιακό τότε φορέα και τόπο επεξεργασίας και προώθησης του αστικού ιδεολογικού και θεσμικού μετασχηματισμού, δείχνει ότι αντικειμενικά λειτουργούσαν σαν «οργανικοί διανοούμενοι» (με την Γκραμισιανή έννοια), σαν ιστορικοί λειτουργοί με ανεπτυγμένη ταξική συνείδηση και επίγνωση των σκοπών της τάξης τους. Μέσα στις νέες συνθήκες που επέβαλε ο κοινωνικός μετασχηματισμός, οι

Η ίδρυση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου (1866) πραγματοποιήθηκε χάρη και στη δωρεά την Ελένης, χήρας Μιχαήλ, Τσοσίτσα η οποία διέθεσε όλη την περιουσία που κληρονόμησε στη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, το Πολυτεχνείο και το Αρχαιολογικό Μουσείο, «... όπως πλησίον του Πολυτεχνείου εγερθή και το Μουσείον... τα δύο ταύτα διά τας ωραίας τέχνας αναγκαία καταστήματα» γράφει στη δωρεά της. Οι πρώτες δαπάνες για την κατασκευή του Μουσείου καλύφθηκαν με δωρεές του Δημητρίου Μπερναρδάκη και η αποπεράτωσή του το 1880 έγινε με δημόσια δαπάνη επί κυβερνήσεως Χ. Τρικούπη. Το μουσείο άρχισε να λειτουργεί το 1892.

ευεργέτες λειτούργησαν ως «χρηματοφόρα υποκείμενα» ικανά να αναλάβουν εγχειρήματα συλλογικά με όρους ατομικού έργου.

Υπό αυτήν την έννοια, η ιδεολογία του ευεργετισμού αντιπροσωπεύει μια κορυφαία εκδήλωση της κοινωνικής, εθνικής και διαπολιτισμικής συνείδησης, η οποία, παρακάμπτοντας τις ιστορικά προσδιορισμένες στενότητες της κρατικής μέριμνας, ανέδειξε τη στρατηγική υπεροχή της υποκειμενικής, ανθρωποκεντρικής διάστασης του κοινωνικού βίου.

Νικόλαος Στουρνάρης (ΜΕΤΣΟΒΟ 1806 - ΑΘΗΝΑ 1852)

ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΣ στο Μέτσοβο, ανιψιός του Μιχαήλ Τσοσίτσα (1787-1856) και πεθερός του Γεωργίου Αβέρωφ (1818-1879). Νέος μετανάστευσε στο Λιβόρνο, όπου εργάστηκε στον εμπορικό οίκο των θείων του, αδελφών Τσοσίτσα. Έκανε εμπορικές σπουδές στο Παρίσι και κατόπιν εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια, για να αναλάβει γρήγορα τη διεύθυνση της επιχείρησης του θείου του, ενός από τους μεγαλύτερους εμπορικούς οίκους της Αιγύπτου. Η εμπειρία του αυτή, τα ταξίδια του σε Ευρώπη και Ανατολή, καθώς και οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού της Αιγύπτου εκείνη την εποχή, τον έπεισαν ότι, αντιστοίχως, η οικονομία του νέου ελληνικού κράτους έπρεπε να στηριχτεί στην ταχεία γεωργική, εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη, ακολουθώντας το παράδειγμα της Δυτικής Ευρώπης. Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν, βέβαια, η οργάνωση των τεχνικών σπουδών.

Η σύλληψη της ιδέας για την ίδρυση του Πολυτεχνείου εντάσσεται ακριβώς σ' αυτούς τους προσανατολι-

σμούς για τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, την οποία επισκέφθηκε το 1829, το 1837 και το 1846. Το 1849 αποσύρθηκε από τη διεύθυνση του οίκου Τσοσίτσα και τρία χρόνια αργότερα επέστρεψε μόνιμα στην Ελλάδα. Στόχος του ήταν η προώθηση των επιχειρηματικών του συμφερόντων, σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και της δομής της τεχνικής εκπαίδευσης. Ο πρόωρος θάνατός του όμως (Οκτώβρης του 1852) ανέκοψε τα σχέδιά του.

Στη διαθήκη του άφησε τα δύο τρίτα της περιουσίας του στη σύζυγό του και σε διάφορα αγαθοεργά ιδρύματα. «Με τα υπόλοιπα χρήματα της καταστάσεώς μου», συνέχιζε η διαθήκη, «να κτισθεί εις Αθήνας εν λαμπρόν Πολυτεχνείον, όπου να διδάσκονται όλα αι βάνανσοι και ωραία τέχνη. Οπου να ευρίσκονται όλα τα εργαλεία της γεωργικής, καθώς και όσα κατά καιρούς εφευρίσκονται, διά να διδάσκηται η εφαρμογή των εις την Ελλάδα, όπως προοδεύση ολίγον κατ' ολίγον η γεωργία μας, αυτή η βάση αληθούς ευτυχίας ενός έθνους». Το όνειρό του επρόκειτο να γίνει πραγματικότητα χάρη στο ενδιαφέρον που επέδειξαν αργότερα δύο ακόμη Μετσοβίτες ευεργέτες: ο Μιχαήλ Τσοσίτσας και ο Γεώργιος Αβέρωφ.

Θεόδωρος Π. Κότσικας

Ο Θεόδωρος Κότσικας γεννήθηκε το 1899 στο Κάιρο και ήταν γιος της Μαρίας Πεζά και του Πολυχρόνη Κότσικα, από την Κάρουστο της Εύβοιας. Τρίτη γενεά της ισχυρότατης οικογένειας στην Αίγυπτο, δραστηριοποιήθηκε στον χώρο της τότε ακμάζουσας ελληνικής παροικίας του Καΐρου, συνδέοντας την παρουσία

του με την ανάπτυξη της αιγυπτιακής οικονομίας και κοινωνίας και με την οργάνωση και πρόοδο του παροικιακού ελληνισμού.

Ο Θεόδωρος Π. Κότσικας πατρεύτηκε τη Δέσποινα Μπενάκη - εγγονή του εθνικού μας ευεργέτη Εμμανουήλ Μπενάκη. Ως βιομήχανος, διηύθυνε τον οικονομικό κολοσσό της οινοπνευματοποιίας Κότσικα. Διετέλεσε επί μακρόν πρόεδρος του Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Καΐρου και πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου.

Η εθνική ιδεολογία και ο κοσμοπολιτισμός συνυπάρχουν στην ευεργετική του λειτουργία. Τα κληροδοτήματά του αφορούν την Κάρουστο (ιδιαίτερη πατρίδα), το Κάιρο (παροικία) και το εθνικό κέντρο, ένα τρίπτυχο που συχνά το συναντούμε στους ευεργέτες.

Παρακινούμενος από το αίσθημα κοινοτικής συνείδησης και ευθύνης που είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του, ανέλαβε την ανοικοδόμηση της Μονής του Αγίου Γεωργίου και του Επιτροπείου Καΐρου, τόπο κατοικίας του Πατριάρχη Αλεξανδρείας και Πάσης Αφρικής. Η ενίσχυση των οικονομικά ανήμπορων της παροικίας και των «απόρων κορασίδων» της Καρύστου αποτελούσε συνεχή του μέριμνα. Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, ενισχύοντας την Ελλάδα, χρηματοδότησε την κατασκευή δύο πολεμικών αεροπλάνων, ενώ από τη θέση του προέδρου της Κοινότητας Καΐρου ανέλαβε την περίθαλψη των τραυματιών πολέμου δημιουργώντας ειδική πτέρυγα στο Κοινοτικό Νοσοκομείο.

Νωρίτερα, το 1928, διέθεσε 20.000 λίρες για την ίδρυση Σχολής (και μουσουλμανικών τεμένων) αποκλειστικά για τους γηγενείς. Η Σχολή λειτούργησε στην οδό Χελουάν, της περιοχής Tourah, όπου βρισκόταν το αποστακτήριο και το εργοστάσιο οινοποιίας Κότσικα. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ευρεία κοινωνική του συνείδηση και τον βαθμό ένταξής του στο κοινωνικό και θρησκευτικό περιβάλλον της Αιγύπτου. Ανθρωπος της ευποιίας, την οποία άσκησε πάντοτε διακριτικά και αφανώς, ο Θεόδωρος Π. Κότσικας δεν περιόρισε την ευεργετική του δράση μόνο σε ομοεθνείς και ομοθρήσκους, αλλά επεκτάθηκε και σε αλλοεθνείς και αλλοθρήσκους, αναδεικνύοντας έτσι τα στοιχεία της οικουμενικότητας και του ανθρωπισμού που έμειναν να τον χαρακτηρίζουν.

ΤΕΛΟΣ

* Η Ματούλα Τομαρα - Σιδέρη είναι Αν. Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου - Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, και Επιστημονική Διευθύντρια του Ιστορικού Αρχείου της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου

Η Αμπέτιος Σχολή, στην οδό Φουάτ του Καΐρου. Ιδρύθηκε με δωρεά των αδελφών Γεωργίου, Ανανία και Ραφαήλ Αμπέτ (φωτ.: Αρχείο ΕΛΙΑ).